

ОБУЧЕНИЕ АННОТИРОВАНИЮ НА ИНОСТРАННОМ ЯЗЫКЕ КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ С НАУЧНОЙ И ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ЛИТЕРАТУРОЙ

языкового воплощения, а также технические особенности оформления. В. И. Провоторов в статье «Аннотирование и реферирование как методические приёмы в обучении работе над специальными текстами» (2006) указывает на жанровую градацию, которая, по мнению исследователя, зависит от полноты передачи содержания исходного текста (подробной, сплошной, краткой, выборочной), целеназначенности реферата и аннотации, количества переработанных и отраженных во вторичном тексте первоисточников (сводный и одноисточниковый); жанровой формы компрессии текста; включенности оценочного начала (резюмирующий и оценочно-критический), заданности объемно-содержательных параметров. «В основе переработки первичного текста во вторичный лежат три процесса: *сокращение, замена, введение нового*» [там же]. При этом теоретический обзор блока по аннотированию должен включать презентацию следующих аспектов предмета изучения:

основных этапов, основных понятий и специфики реферирования и аннотирования иностранных источников;

методов изложения информации в аннотации;

общих и отличительных характеристик реферата и аннотации;

особенностей языка и стиля аннотации и лексико-грамматических средств изложения.

На эти особенности указывают исследователи Н.А. Фролова и И.В. Алещанова [1].

Подчеркнём, что с методической точки зрения важным представляется включение соответствующих заданий по аннотированию в экзамены по практическому курсу иностранного языка, особенно на старших курсах обучения, а также в форме текущего и итогового контроля как эффективность прикладного использования приобретённых студентами профессиональных навыков анализа практического материала, что и отражено в рабочей учебной программе по различным специальностям обучения иностранному языку в высшей школе.

Источники и литература:

1. Фролова Н. А. Обучение реферированию и аннотированию профессиональной литературы на иностранном языке в комплексной подготовке специалиста / Н. А. Фролова, И. В. Алещанова // Современные проблемы науки и образования. – М., 2007. – № 5. – С. 67-72.

Монастирська Р.

УДК 811

ПРО ЗМІСТОВУ СТОРОНУ ТЕРМІНА *ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ*

Дослідження термінів будь-якої галузі науки приваблює увагу лінгвістів як у плані форми, так і змісту. Загалом, відображення природи поняттєвої сторони слова й характеру пізнавального змісту в мовних одиницях є завданнями першочергового значення лексичної семантики.

У заданому аспекті аналіз понять цивільного законодавства набуває актуальності у зв'язку з формуванням термінологічних значень і переглядом термінів з погляду адекватності суті номінованих понять. Об'єктом дослідження послугувало термінопоняття Цивільного кодексу України *товариство з обмеженою відповідальністю*.

Теоретичними передумовами процесу вироблення значення терміна є ряд визначальних чинників, *позалінгвістичних і внутрішньолінгвістичних*.

До *позалінгвістичних* чинників зараховують зв'язок значення з явищами реальної дійсності (денотатами) й поняттям як формою мислення, що відображає ці явища дійсності. Як зазначає Л.О. Симоненко, співвідношення терміна з поняттям є першочерговою вимогою, оскільки будь-яка наука становить чітку систему взаємопов'язаних понять, виділених на підставі наукового узагальнення основних ознак досліджуваних явищ об'єктивної дійсності [Симоненко 1991 : 3]. Наприклад, підставою для розуміння *"товариства"* як юридичного терміна є зв'язок з правовим поняттям, вміщеним у статті 83 Цивільного кодексу України: *Товариством є організація, створена шляхом об'єднання осіб (учасників), які мають право участі у цьому товаристві. Товариство може бути створено однією особою, якщо інше не встановлено законом. Товариства поділяються на підприємницькі та непідприємницькі* [с. 29 ЦК].

Характеристика поняття має велике значення для регулювання правових відносин, тому застосовується положення про контенціонал (зміст поняття), що вміщує постійну центральну частину – інтенціонал, й екстенціонал (обсяг поняття) [Никитин 1983 : 50]. Для того щоб визначити, чи входить *"товариство"* до класу правового поняття, необхідно виходити зі змісту поняття, тобто з'ясувати істотні ознаки. Зміст поняття не очевидний. Наприклад, зі слова *товариство* не видно, які ознаки складають зміст поняття, вираженого ним. Залежно від реалій людського життя план змісту поняття є різним. Якщо реалія трапляється в повсякденному житті людини, то є словом, а якщо є об'єктом дослідження й привертає увагу спеціалістів певної галузі знань – терміном [Плотников 1979 : 79]. Так, якщо *"товариство"* не має хоча б однієї ознаки юридичної особи, то його не можна кваліфікувати як юридичну особу, включену до обсягу цього поняття. Отже, як слово *"товариство"* може служити назвою 1) *кола знайомих*, 2) *близьких товаришів*, 3) *групи осіб на дозвіллі* [с. 1464 ВТСУМ]. Зв'язок з правовим поняттям зумовлює осмислення в людській свідомості юридичного терміна *товариство* як господарського товариства (*повне товариство, командитне товариство, товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерне*

товариство) або виробничого колективу [с. 29 ЦК] з притаманною їм сукупністю змістових ознак. Наприклад, у правовому понятті терміна *товариство з обмеженою відповідальністю* виділяємо такі змістові ознаки: 1) *товариство*, 2) *засноване одним або кількома особами*, 3) *статутний капітал поділений на частки*, 4) *розмір часток встановлюється статутом* (ЦК, ст. 140), які, у свою чергу, відображають ознаки явищ реальної дійсності й у подальшому входять у значення терміна як семантичні компоненти.

Відтак, сутність формування значення полягає в словесній передачі ознак поняття у вигляді компонентів значення, побудованих за родо-видовим принципом. Тому досліджуваний термін *товариство з обмеженою відповідальністю* й, відповідно, його значення розглядаємо з урахуванням його місця в поняттєво-логічній класифікації знань цивільно-правової підгалузі й істотних ознак (родова ознака, видова ознака, конкретизуюча ознака) поняття, що сприяло виділенню компонентів значення і синтезу отриманих даних для подальшого опису семантики юридичного терміна загалом.

При дослідженні поняттєво-змістової сторони термінів права застосовують метод компонентного аналізу, що має на меті розкласти наукове поняття на складові частини й у подальшому синтезувати виокремлені ознаки в термінологічне значення.

З'ясування цих компонентів здійснено методом семантичного аналізу, що передбачає виявлення й узагальнення сем, з яких складатиметься їхній зміст (*внутрішньолінгвістичні чинники*): ідентифікатора (загальні родові ознаки поняття) й конкретизатора (конкретні ознаки диференційного характеру). Ідентифікатором терміна *товариство з обмеженою відповідальністю* є родове слово *господарське товариство*, задане зазделегідь і автоматично повторюване в кожному терміні, що входить до семантичної групи "Юридична особа – господарське підприємство". Слова зазначеного словосполучення *господарський (господар)* і *товариство* пов'язані відношеннями взаємної ідентифікації з *власник* і *спілка*: *господар – власник, власник – господар; товариство – спілка, спілка – товариство*. До них застосовано процедуру ступеневої ідентифікації, що полягає в їхньому послідовному зведенні за допомогою ідентифікаторів до слів з гранично узагальненим характером. Отже, ступеневу ідентифікацію можна розглядати як спосіб виявлення найбільш узагальнених вербальних маніфестаторів семантичних компонентів значень [Кузнецова 1982 : 37]. Процедура ступеневої ідентифікації триває доти, доки не виникне ситуація "взаємної ідентифікації", де кінцеві ідентифікатори є уособленням семантичних компонентів, які виявлені через словник. Так, слова-конкретизатори *заснувати, особа, капітал, ділити, розмір, встановлювати* пов'язані відношеннями взаємної ідентифікації з компонентами *створювати, людина, гроші, розподілити, величина, утверджувати*, а саме: *заснувати – створити, створити – заснувати; особа – людина, людина – особа; капітал – гроші, гроші – капітал; ділити – розподілити, розподілити – ділити; розмір – величина, величина – розмір; встановлювати – утверджувати, утверджувати – встановлювати*. Слово *частка* тлумачать як *частину*, що пов'язане відношенням взаємної ідентифікації зі словом *елемент*: *частина – елемент, елемент – частина*. Двічі вжито слово *статут*, зміст якого є зразком розкладання значень одних термінів на інші: *зведення правил, що визначають завдання, структуру, функції та порядок діяльності установи, організації*. Семантичні компоненти *визначати, завдання, структура, порядок* мають достатньо широке значення й пов'язані відношенням взаємної ідентифікації зі словами: *встановлювати, мета, будова, розташування, функціонування, організація, установа*: *визначати – встановлювати, встановлювати – визначати; завдання – мета, мета – завдання; структура – будова, будова – структура; порядок – розташування, розташування – порядок*. Слово *правило* тлумачиться словосполученням *зібрання положень*, що пов'язане відношенням взаємної ідентифікації зі словосполученням *зведення правил*: *правило – зібрання положень – зведення правил*.

Слова *функція* і *діяльність, установа* й *організація* є взаємовиключними, оскільки слово *функція* тлумачать словом *діяльність*, а *діяльність* словом *функція*. У відношеннях взаємної ідентифікації з *організація* перебуває слово *установа*: *установа – організація, організація – установа*. Найбільш прийнятними для входження в зміст терміна кінцевими компонентами, на нашу думку, є компоненти узагальненого значення 'діяльність' й 'організація'. Кінцевими ідентифікаторами значення терміна *статут* є компоненти: 'зведення правил', 'визначати', 'завдання', 'структура', 'порядок', 'діяльність', 'організація', що увійдуть усім складом в зміст терміна *товариство з обмеженою відповідальністю*, крім семи 'організація', яка вже присутня в родовому слові *товариство*.

Такий підхід дає підставу стверджувати, що виявлений компонентний склад, а саме 'господарський', 'товариство', 'заснувати', 'один', 'кілька', 'особа', 'капітал', 'ділити', 'частина', 'розмір', 'установити', 'зведення', 'правило', 'визначати', 'завдання', 'структура', 'порядок', 'діяльність', лежить в основі значення терміна *товариство з обмеженою відповідальністю*.

Отже, отримане значення, як результат процедури компонентного аналізу змістової сторони терміна *товариство з обмеженою відповідальністю*, постає як пучок семантичних одиниць, порядок розташування яких жорстко закріплений: *господарське товариство* (інтеграційний компонент), *капітал якого поділений на частини* (диференційний компонент), *розмір яких встановлено зведенням правил* (конкретизуючий компонент), *що визначають завдання, структуру й порядок діяльності* (конкретизуючий компонент).

Структура сформованого термінологічного значення утворилася зв'язками, що вийшли з інтенціонального ядра й взяли в периферію імплікаційні ознаки, де інтенціонал утворюється родо-видовими зв'язками, а імплікаціонал є близьким до ядерної частини. Тому можна стверджувати, що модель семантичної структури цього значення зумовлена концептуальним зв'язком базових компонентів (ІК + ДК + КК1 + КК2), які несуть інформацію про термінуюче поняття.

Загалом, з огляду на проблему формування логічно несуперечливих і лінгвістично правильних значень юридичних термінів, термінологічні значення можна вважати такими, що виконали свою функцію, якщо вони суттєво, з оптимальною кількістю компонентів передають зміст наукових понять.

Джерела та література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К., Ірпінь : ВТФ "Перун", 2005. – 1728 с.
2. Кузнецова Э. В. Лексикология русского языка / Э. В. Кузнецова. – М. : Высшая школа, 1982. – 152 с.
3. Никитин М. В. Лексическое значение слова (структура и комбинаторика) / М. В. Никитин. – М. : Высшая школа, 1983. – 127 с.
4. Симоненко Л. О. Формування української біологічної термінології / Л. О. Симоненко. – К. : Наукова думка, 1991. – 152 с.
5. Словник української мови : в 11 т. / ред. І. К. Білодід, АН УРСР, Ін-т мовознавства. – К. : Наукова думка, 1970-1980.
6. Плотников Б. А. Дистрибутивно-статистический анализ лексических значений / Б. А. Плотников. – Минск : Высшая школа, 1979. – 134 с.
7. Цивільний кодекс України : за станом на 12 трав. 2008 р. / М-во юстиції України. – К. : Вид. Дім "Ін Юре", 2008. – 480 с.

Сізова К.Л.

УДК 821.161.2

ОНОМАСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЯК СКЛАДОВА ПОРТРЕТА ГЕРОЯ У ДРАМАТУРГІЇ

Зображення людини є однією з найважливіших складових художнього твору, і його мовне втілення в тексті надає широкі можливості для інтерпретації глибинних, фундаментальних принципів письма окремого митця, естетичної системи літературного напрямку, і – певного роду літератури. Виявлення закономірностей портретного моделювання у драмі є логічним продовженням дослідження міметичних принципів зображення людини в українській художній прозі, здійсненого нами раніше [12].

Портрет у художньому творі є сукупністю великої кількості структурно-семантичних складових. До них належать не лише суто зовнішні дані (форма і вираз обличчя, погляд, волосся, зріст і статура, одяг і аксесуари тощо) і форми поведінки (міміка, жести, хода, манера рухатися тощо), а й інші різновиди характеристики персонажів, наприклад, колористична (коли семантика образу героя розкривається за допомогою кольорів, що домінують в описі); характеристика за допомогою пахоців, яка пов'язана з тенденцією до натуралізму; характеристика смаків, естетичних та інших (так, любов до музики у творах романтизму детермінує позитивність персонажа); характеристика за допомогою паралельних образів або концептів, сутність якої полягає у залученні різноманітних образів (натурфактів чи артефактів), що допомагають створенню семантичної домінанти образу героя. Актуалізація певної структурно-семантичної складової портрета корелює передусім з родовою належністю твору, а також з концептуальними засадами літературного напрямку.

До портретної характеристики належить також ім'я героя: в художній літературі «імена власні з називною функцією дуже важливі – вони допомагають створити літературного героя. Багато авторів втрачають багато сил на опис сцен, героїв, подій, щоб візуалізувати їх. Але кращий опис – це всього лише натяк, ключове слово, що відкриває двері, у які читач входить сам» [13, с. 149]. Ономастика у художньому творі завжди красномовна: навіть коли автор намагається надати герою звичайні типові ім'я та прізвище, він неминуче підключає сильне асоціативне поле, яке несе кожен антропонім. На це вказує В. Михайлов, підкреслюючи, що «комунікативна функція ономастичного матеріалу в художньому тексті виявляється «ускладненою» поетичною функцією, яка висувається тут на перший план» [10, с. 3].

О. Астаф'єв наголошує на тому, що у художньому творі вибір імен для персонажів є одним із елементів моделюючої системи, ім'я подається як певна передумова розкриття духовного світу героїв [3, с. 5], «авторське втручання у випадку імен може бути виражене за допомогою вибору і відсилання до різних конотацій. У таких випадках ім'я функціонує на правах своєрідного епітета» [3, с. 4].

Зображення людини має свою специфіку у різних родах літератури. Епос, лірика і драма завжди обирали власні шляхи характеристики персонажа: те, що домінувало у одному з родів літератури, у іншому відступало на задній план. Щодо особливостей зображення у різних літературних родах Т. Бовсунівська констатує: «Основна властивість епічного мистецтва полягає у відтворенні дійсності. Лірика ґрунтується на особистому суб'єктивному відчутті. Драма об'єднує об'єктивність епосу і суб'єктивність лірики у активному чині. Іноді твори можуть створюватися на стику двох або навіть трьох родів» [4, с. 9].

Епос завжди надавав перевагу описові зовнішнього вигляду героя. Характеристика внутрішнього світу, дій, мовленнєва характеристика та паралельні образи тривалий час мали периферійний характер. Динаміка розвитку образу героя, зміни, що відбуваються з ним, – усе це у епічній літературі відображається переважно через опис зовнішності. Суттєвою ознакою природи епічного характеру є те, що епос відтворює його «тільки через індивідів, їх вчинки і страждання, і чим життєвіше переплітаються вони з подіями, що розвиваються, тим переконливіше він притягує до себе основний інтерес» [2, с. 203].